

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU
ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

1919–2019

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU
ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Československá armáda postrádala bezprostředně po 28. říjnu 1918 ústřední velitelský orgán, tedy Generální štáb. Zprvu vzniklo pouze Ministerstvo národní obrany (MNO) jakožto centrální úřad vojenské správy. Výjimečné poměry po 1. světové válce vedly k dobově podmíněnému podcenění funkce a místa armády ve státním organismu. Specificky vojenský charakter měl z celého MNO, které sestávalo ze sedmnácti odborů, jen jediný, a to III. (vojenský) odbor. Tento stav mohl vydržet pouze jako přechodné provizorium. Čs. vláda proto pověřila Edvarda Beneše jako ministra zahraničních věcí vyjednáním pomoci od Francie, hlavního spojence. Řešením bylo vyslání Francouzské vojenské mise (FVM). Její existence a činnost byla založena na dvou fundamentálních mezivládních aktech. Prvním se stal Kontrakt o vyslání FVM do Čech (míněn ovšem celý stát) z 20. ledna 1919. Druhý dokument z 26. ledna se nazýval Dohoda mezi vládami francouzskou a československou o pravomocech FVM. Kompetence mise měla celoarmádní a celostátní rozměr.

FVM přijela do Československa 13. února 1919. Její počáteční stav činil 45 osob. Maxima dosáhla v říjnu téhož roku, kdy k ní náleželo 145 důstojníků. Oficiálně byla pověřena organizací čs. armády, zdokonalením vojenské správy a armádního školství. Zorganizování Generálního štábu bylo ovšem jedním z jejích nejvýznamnějších úkolů. Posledně zmíněná dohoda dokonce předurčovala, že vedoucí generál mise se stane náčelníkem budoucího čs. Generálního štábu. Stal se jím divizní generál Maurice Pellé, vysoce fundovaný a zkušený štábní pracovník i letitý vojenský diplomat s vytříbeným citem pro různá prostředí, v nichž během své kariéry působil.

FVM se zasloužila o stabilizaci čs. armády v době války s Maďarskou republikou rad na jaře roku 1919. Generální štáb vznikl v průběhu uvedeného konfliktu sloučením personálu FVM a III. (vojenského) odboru MNO a jeho organizace vycházela ze struktury FVM. Tvořil ji náčelník, I. a II. podnáčelník, 1. (organizační), 2. (zpravodajské), 3. (operační) a 4. (dopravní) oddělení. Velitelská místa měla paritní francouzsko-čs. zastoupení podle modelu francouzský náčelník – čs. podnáčelník, resp. zástupce.

ZAKLADATELSKÁ ETAPA GENERÁLNÍHO ŠTÁBU ČESKOSLOVENSKÉ BRANNÉ MOCI

Důkaz výjimečného postavení hlavních tvůrců československé strategie – generál Maurice Pellé, náčelník Generálního štábu, stojí doslova po pravé ruce prezidenta republiky Tomáše Garrigua Masaryka. Na opačné straně Václav Klofáč, první ministr národní obrany (Praha, 14. července 1919).

Z časů zásadního vlivu francouzské strategie na československé vojenské plánování. Tomáš Garrigue Masaryk v přítomnosti francouzských hodnostářů 14. července 1920 v Praze. V popředí vlevo generál Pierre Janin, bývalý vrchní velitel čs. armády v zahraničí. Za ním (zleva doprava): generál Maurice Pellé, náčelník Generálního štábu, Josef Svatopluk Machar, generální inspektor, a plukovník Otakar Husák, náčelník Vojenské kanceláře prezidenta republiky.

1918–1920

Generál Maurice Pellé

Osobní památky na generála Maurice Pellého ze sbírek VHU Praha – přilba vz. 15 Adrian a generálská čepice képi

Generál Maurice Pellé (uprostřed) s členy důstojnického sboru teprve krátce existující Vojenské akademie v Hranicích. Početné francouzské stejnokroje potvrzují vliv členů Francouzské vojenské mise na čs. vojenské školství, což bylo dáno příslušnými mezivládními dohodami.

Generální štáb čs. branné moci v roce 1920 v čele s generálem Mauricem Pellém

Vojenská instrukční škola
v Milovicích, v níž působil
francouzský instruktorský sbor,
používala výzbroj a výstroj
francouzského původu. Zde těžké
kulomety Hotchkiss.

Ukázka konkrétního francouzského vlivu na čs. armádu – žáci Vojenské instrukční školy
v Milovicích cvičí střelbu z lehkého kulometu Chauchat (1919).

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Po vybudování nové armády nastala etapa její stabilizace. V lednu 1921 byl do čela Hlavního štábu jmenován francouzský brigádní generál Eugène Mittelhauser. Od svého předchůdce, divizního generála Maurice Pellého se zcela odlišoval svým založením. Cílevědomé nasazení a vysoká profesionalita jim však byla společná. Na Hlavním štábu nadále působil pod jeho vedením tým francouzských generálů a vyšších důstojníků. Pod jejich dohledem a při práci na společných věcných záměrech se čs. personál zdokonaloval a připravoval se na plné převzetí funkcí.

Nejprve bylo nutné věnovat se hlavně organizační práci. Nezbytné bylo také unifikovat čs. brannou moc. Po úplném návratu čs. zahraničních vojsk a po jejich splynutí s domácími prvky armáda dosáhla trvale stabilizovaného charakteru. V míru ji tvořilo 12 divizí, tři jezdecké brigády a dvě horské brigády. Mírový početní stav byl uzákoněn ve výši 150 000 mužů. Vojenská prezenční služba trvala na přechodnou dobu 24 měsíců, následně byla podle branného zákona trvale zkrácena na 18 měsíců. Mobilizační potenciál republiky činil až 1 800 000 mužů, ale reálně mohlo být vyzbrojeno zhruba 800 000. Těto úrovně bylo ovšem dosaženo až koncem 20. let.

Mittelhauserova éra je výjimečná z toho důvodu, že armáda prošla na jejím počátku vysoce náročnou zkouškou. Hlavní štáb totiž řídil v říjnu 1921 částečnou mobilizaci čs. branné moci. Byla vyhlášena v reakci na pokus bývalého rakousko-uherského císaře Karla I. o restauraci habsburské dynastie na uherském trůně. Čs. branná moc dosáhla početního stavu více než 400 000 mužů.

Pro tuto etapu práce Hlavního štábu byla příznačná též velice intenzivní tvorba nástupových plánů. Určujícími tvůrci byli Francouzi, kteří pokračovali v dříve nastoupeném trendu provázanosti čs. plánů s předpokládanou činností francouzské armády. Do poloviny 20. let se jednoznačně preferovalo vyhraněné protiněmecké zaměření. Turbulentní vývoj během prvních poválečných let ale vedl k tomu, že československá vojenská strategie obdržela prakticky všesměrovou orientaci podle různých variant defenzivní i ofenzivní činnosti.

Příští závažné změny předznamenal vznik funkce podnáčelníka. Dne 15. ledna 1924 jím byl jmenován generál IV. hodnostní třídy Jan Syrový. Pod vedením generála Mittelhausera se připravoval na převzetí nejvyšší funkce na Hlavním štábu.

HLAVNÍ ŠTÁB, SJEDNOTITEL A STABILIZÁTOR MLADÉ ARMÁDY

Generál Maurice Pellé (vlevo) s generálem Eugènem Mittelhausserem, nástupcem ve funkci náčelníka Hlavního štábu v Praze. V pozadí karlínská Invalidovna a vrch Vítkov.

Reprezentativní snímek vysokých vojenských činitelů ministerské éry Františka Udržala. Zleva gen. Alois Podhajský, generální inspektor branné moci, František Udržal, ministr národní obrany, gen. Stanislav Čechek, přednosta Vojenské kanceláře prezidenta republiky, T. G. Masaryk, gen. Petar Pešić, náčelník Generálního štábu jugoslávské armády, gen. Eugène Mittelhausser a plk. pěch. Josef Kvapil, velitel Hradu.

1921–1925

Generál Eugène Mittelhauser

Čs. přilba nového typu z poloviny 20. let. Její konstrukce se inspirovala francouzským vz. 15.

Československá přilba vzor 20 (původně rakouská vzor 16) s hřebenem podle francouzského typu Adrian (1920)

Prezident republiky a vrchní velitel veškeré branné moci Tomáš Garrigue Masaryk ve společnosti špiček Hlavního štábu. V čele skupiny, oděn do francouzského stejnokroje a s dalekohledem v ruce, stojí náčelník Hlavního štábu generál Eugène Mittelhauser. Po jeho boku, mírně za ním, generál Jan Syrový, jeho budoucí nástupce.

Generál Eugène Mittelhausser (druhý zleva) s podnáčelníkem Hlavního štábu čs. branné moci generálem Janem Syrovým (uprostřed)

Reprodukce původní mapy z agendy Francouzské vojenské mise v Československé republice. Zakreslena je zde východí operační situace historicky prvních závěrečných cvičení československé branné moci na Sedlčansku z 1. až 5. září 1922.

V červenci 1930 přijel do Československa host z nejvýznamnějších. Bývalý, v pořadí druhý, náčelník Hlavního štábu čs. branné moci generál E. Mittelhausser přicestoval, aby slavnostně odhalil pomník na bojišti u Slavkova. V Praze se 4. července poklonil u hrobu Neznámého vojína na Staroměstské radnici.

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU
ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Tuto etapu charakterizoval zvláštní rozpor mezi nadějemi na mírový vývoj a revizionismem, tedy snahou určitých států zvrátit poválečné uspořádání v Evropě i mimo ni. Starosti Hlavnímu štábu dělala zejména otázka, jak vyhovět zapojení Československa do mezinárodního odzbrojovacího hnutí, ale neohrozit tím obranyschopnost republiky. Dobu závažných přeměn zvýraznilo předání nejvyšších velitelských míst z rukou francouzských generálů čs. vojenským hodnostářům. Došlo totiž ke změně statusu Francouzské vojenské mise. Od roku 1926 se přeměnila z orgánu velitelského na poradní orgán ministra národní obrany. Prvním čs. náčelníkem Hlavního štábu byl v lednu 1926 jmenován generál IV. hodnostní třídy Jan Syrový.

Uvedené změny vedly ke stále závažnější modifikaci československé vojenské strategie. Ta se postupně začala odklánět od dřívějšího ostře protiněmeckého zaměření, které preferovali Francouzi. Po roce 1926 se těžiště příprav posouvalo k případnému použití armády proti Maďarsku. Projevilo se tak československé trauma z války s Maďarskou republikou rad na jaře 1919. Fronta proti německé výmarské republice se stávala z hlediska Hlavního štábu stále více pasivní. Kupříkladu studijní cesty Hlavního štábu a vyšších velitelů na eventuální frontu proti Německu se uskutečňovaly pouze do roku 1928. V následujících letech se předoperační příprava týkala jen hranic s Maďarskem. Až na jaře 1933 se protiněmecká fronta začala vracet do středu pozornosti.

Na přelomu 20. a 30. let prožíval Hlavní štáb složité období. Armádní generál Jan Syrový opakovaně žádal vládu o koordinaci vojenského plánování se zahraniční politikou a diplomacií. Nejasnosti o příštím vývoji ale způsobily, že se mu určitějších odpovědí dostalo až koncem roku 1932. Armádní velení se v té době vytrvale bránilo škrtům v rozpočtu Ministerstva národní obrany. Úspěšná opatření byla zaviněna světovou hospodářskou krizí. Armáda v jejich důsledku začala trpět stagnací, což poznamenalo její akceschopnost.

HLAVNÍ ŠTÁB V LETECH NADĚJÍ I NEJISTOTY

Arm. gen. Jan Syrový, náčelník
Hlavního štábu čs. branné
moci v letech 1926–1933

Unikátní osobní památka
na gen. Jana Syrového –
takzvaná požitková knížka.
Pozoruhodně dokumentuje
souběh dvou generálových
funkcí z doby kolem poloviny
20. let, kdy působil jako
podnáčelník Hlavního štábu
i zemský vojenský velitel.
První z nich byla vytvořena
přímo pro něho, aby se
připravoval na převzetí funkce
náčelníka Hlavního štábu.

1926–1933

Armadní generál Jan Syrový se těšil v meziválečném období přízni ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše.

Šavle vz. 24 pro důstojníky a generály čs. branné moci v darovacím provedení a vycházkový pás

Reprezentativní sestava vrcholných armádních představitelů z roku 1928. Zcela vpravo gen. Jan Syrový, náčelník Hlavního štábu čs. branné moci, po jeho pravici gen. Jan Drobný, zemský vojenský velitel v Čechách, další je gen. Petar Pešić, náčelník Generálního štábu armády Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, a po jeho pravici gen. Eugène Mittelhauser, bývalý náčelník Hlavního štábu čs. branné moci.

Audience nejvyšších činitelů čs. branné moci, uspořádaná při příležitosti 78. narozenin prezidenta republiky Tomáše Garrigua Masaryka 8. března 1928 na Pražském hradě. Přítomni jsou zleva gen. Louis-Eugène Faucher, náčelník Francouzské vojenské mise v Československé republice, František Udržal, ministr národní obrany, T. G. Masaryk, gen. Alois Podhajský, generální inspektor branné moci, gen. Jan Syrový, náčelník Hlavního štábu, a gen. Stanislav Čeček, přednosta Vojenské kanceláře prezidenta republiky.

Prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk s nejvyššími armádními činiteli, které přijal 1. ledna 1934 na Pražském hradě. Zde vyslechl jejich blahopřání do nového roku. Zleva gen. Ing. Silvestr Bláha, přednosta Vojenské kanceláře prezidenta republiky, gen. Jan Syrový, generální inspektor branné moci, Bohumír Bradáč, ministr národní obrany, T. G. Masaryk a gen. Ludvík Krejčí, náčelník Hlavního štábu.

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU
ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Rok 1933 přinesl nepochybný počátek krize mezinárodních vztahů. Hlavní štáb zvýšil již v předcházejícím roce svou aktivitu. Generála Jana Syrového vystřídal v závěru roku 1933 generál Ludvík Krejčí. Intenzivně se rozvíjely progresivní záměry s cílem modernizovat armádu podle nejnovějších trendů ve vojenství. Řada z těchto projektů ovšem byla připravena ještě ve funkčním období generála Syrového. V roce 1933 se kupříkladu prohloubila vojenská součinnost se spojenci. K největším úspěchům Hlavního štábu náleželo prosazení dvouleté prezenční vojenské služby z roku 1934. Armádní velení též přesvědčilo rozhodující politiky, že je nutné vyčlenit dostatek financí na výzbrojní a opevňovací programy. Úsilí Hlavního štábu prospíval zvýšený zájem prezidenta Edvarda Beneše. Jedním z jeho nejvýznamnějších velitelských aktů byla úprava kompetencí mezi náčelníkem Hlavního štábu a generálním inspektorem branné moci z roku 1936.

Před Mnichovem dosáhl Hlavní štáb své nejrozvinutější organizační struktury. Náčelníkovi přímo podléhal podnáčelník, I. a II. zástupce, Generální sekretariát obrany státu a Ředitelství opevňovacích prací. První zástupce řídil 2. (zpravodajské), 3. (operační) a 5. (školské a výcvikové) oddělení. Druhému zástupci podléhalo 1. (organizační), 4. (etapní) oddělení a oddělení branné výchovy. Po Mnichovu vzniklo oddělení pro úpravu státních hranic. Přibližně stopadesátitisícovou mírovou armádu řídilo na Hlavním štábu před mobilizací 521 důstojníků (z toho 110 generálů zbraní, důstojníků Generálního štábu a absolventů Vysoké školy válečné).

V druhé polovině 30. let se mírová armáda skládala před mobilizací ze čtyř zemských vojenských velitelství, sedmi sborů, 17 divizí, čtyř rychlých divizí a 55 letek vojenského letectva. Po 23. září 1938 vzešla z mobilizace čtyři velitelství armád, osm sborů, šest hraničních pásem, 12 hraničních oblastí, 21 divizí, čtyři rychlé divize, tři skupiny a jeden okrsek. Letectvo postavilo celkem 76 mobilizovaných letek, z nichž 66 patřilo polní armádě. Mírový Hlavní štáb byl základem Hlavního velitelství válečné polní armády. Jeho systemizovaný stav činil tisíc osob, z toho přibližně 350 důstojníků.

HLAVNÍ ŠTÁB V DOBÁCH ZVÝŠENÉHO OHROŽENÍ REPUBLIKY

Náčelník Generálního štábu francouzské armády generál Maurice Gamelin (v první řadě uprostřed) byl nejdůležitějším hostem čs. vlády a vojenského velení v době závěrečných cvičení čs. armády v roce 1934. Doprovázeli jej zleva generální inspektor branné moci generál Jan Syrový a náčelník Hlavního štábu generál Ludvík Krejčí (vpravo).

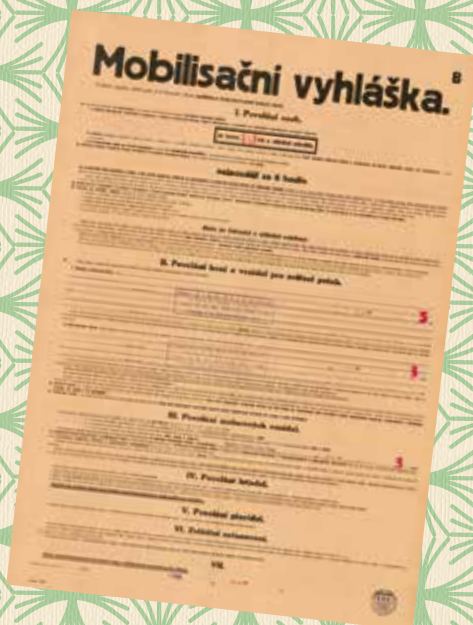
Prezident Edvard Beneš s nejvyššími představiteli československé branné moci. Čtvrtý zleva František Machník, ministr národní obrany v letech 1935–1938, za prezidentem vpravo arm. gen. Jan Syrový, generální inspektor branné moci, zcela vpravo div. gen. Ing. Silvestr Bláha, náčelník Vojenské kanceláře prezidenta republiky.

1933–1938

Armádní generál Ludvík Krejčí, náčelník
Hlavního štábu v letech 1933–1939

Dokument, jenž burcoval obránce republiky k ještě většímu odhodlání bránit v září 1938 ohroženou republiku. Hlavní štáb (resp. nakrátko Hlavní velitelství) od vyhlášení mobilizace 23. září 1938 velel armádě v podmínkách branné pohotovosti státu. Ta sice skončila v únoru 1939, ale v krátkém období mezi Mnichovem a rozbitím republiky v březnu 1939 Hlavní štáb řešil množství vysoce naléhavých záležitostí. Řídil demobilizaci, podílel se na provedení územních změn, připravoval reorganizaci armády, upravil těžiště obrany kvůli napětí s Maďarskem a Polskem, zajistil soudržnost armády po ústavněprávních změnách z podzimu roku 1938. Po okupaci českých zemí byl zrušen jako jeden z posledních článků někdejší čs. branné moci.

Armádní generál Ludvík Krejčí s náčelníky
malodohodových generálních štábů

Strategická obrana Československé republiky se opírala o stálé opevnění. Zprvu se počítalo pouze se systémem těžkého opevnění (viz větší pevnostní objekt v levé části snímku). Po úpravě koncepce byla v masovém měřítku využívána koncepce lehkého opevnění. Od roku 1937 byla jejím nejrozšířenějším prostředkem odvozená zmenšená a zjednodušená podoba těžkého objektu. Proporční rozdíly jsou patrné na tomto komparativním snímku. Těžký objekt ještě není dokončen, scházejí zejména pancéřové zvony a systém překážek v okolí.

Modernizací procházelo ve 30. letech též letectvo. Zpoždění za novými světovými trendy v konstrukci a výrobě leteckého průmyslu se však nepodařilo kvůli nepříznivým ekonomickým podmínkám dohnat. Výsledkem byl kupříkladu tento standardní stíhací letoun čs. vojenského letectva Avia B-534.

Třicátá léta byla dobou modernizace armády. Zde ukázka prostředků útočné vozby. V popředí obrněné automobily vz. 30, vz. 27 a tančíky vz. 33. V pozadí postupuje masa lehkých tanků vz. 35, tedy páteřních strojů útvarů a jednotek útočné vozby.

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Po okupaci českých zemí začaly protektorát opouštět stovky mladých mužů hodlajících v zahraničí vstoupit do jednotek naší armády. První vznikla v polském Krakově již 30. dubna 1939. Většina dobrovolníků zde založené Zahraniční skupiny československé směřovala přes Polsko do Francie, kde v srpnu 1939 vznikla Československá vojenská kancelář v čele s generálem Sergějem Ingramem s úkolem připravit po všech stránkách postavení čs. zahraniční armády. Po ustavení Československého národního výboru (ČSNV) se na podzim přeměnila na Československou vojenskou správu, jež podle usnesení ČSNV měla za povinnost spravovat všechny vojenské záležitosti. Náčelníkem Čs. vojenské správy se opět stal generál Sergěj Ingr, který se stal zároveň hlavním velitelem čs. branné moci. Skládala se ze tří odborů (I. vojensko-politický, II. všeobecně vojenský, III. letecký) a pomocných orgánů včetně Kárného výboru I. stolice, Odvolacího kárného výboru a soudu. Dále při ní také působila Československo-francouzská vojenská mise. Ti, kteří zůstali v Polsku, se po vypuknutí druhé světové války 1. září 1939 zapojili do bojů s Němci, část pod vedením pplk. Ludvíka Svobody přešla do sovětského zajetí.

V jihofrancouzském městě Agde se začala formovat československá jednotka. Již 29. září 1939 byl zřízen pěší prapor 1 a 14. prosince vydalo francouzské ministerstvo obrany po dohodě s Čs. vojenskou správou směrnici, která potvrdila další výstavbu československé jednotky v Agde. Pěší prapor se vzápětí rozrostl na pěší pluk a díky dalším nově příchozím mohla být 15. ledna 1940 postavena 1. československá divize. Na konci května dosáhla početního stavu téměř 11 500 mužů. V polovině června, kdy vojenská situace na frontě byla již kritická, odjelo z Agde na frontu na 5 000 příslušníků divizní pěchoty. Při ústupových bojích se plně osvědčili a stovky z nich obdržely vysoká československá vojenská vyznamenání.

POLSKÉ A FRANCOUZSKÉ POČÁTKY VOJENSKÉHO ODBOJE

Českoslovenští dobrovolníci před konzulátem v Krakově v Polsku v roce 1939

Armádní generál Louis-Eugène Faucher, náčelník Československo-francouzské vojenské mise, mezi československými důstojníky v Agde (druhý zprava budoucí ministr londýnského MNO arm. gen. Sergěj Ingr)

1939–1940

Velitel 1. čs. divize v Agde generál Rudolf Viest s generálem Louisem-Eugénem Faucherem

Odznak smíšeného
přezvědného oddílu
1. čs. divize

Prapor 1. čs. divize
ve Francii

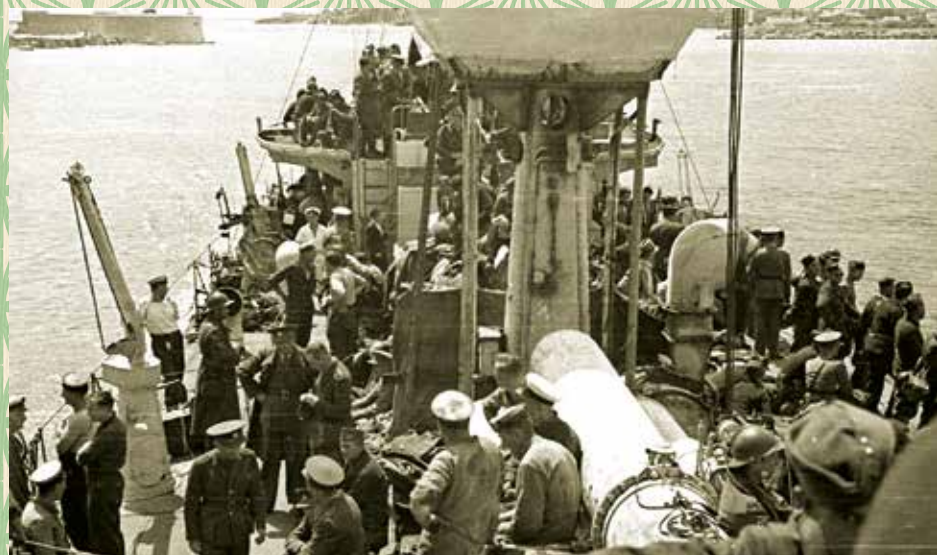
Dne 9. května 1940 převzal pěší pluk 1 plukovní prapor.

V důsledku porážky Francie se československé jednotky snažily dostat do jihofrancouzských přístavů tak rychle, jak jen to bylo možné.

Hotovost československých pilotů v Chartres v květnu 1940

Do Velké Británie se podařilo evakuovat téměř 5 000 československých vojáků.

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Po pádu Francie se centrum zahraničního odboje přeneslo do Velké Británie. Nejvyšším správním úřadem čs. branné moci se stalo v červenci 1940 nově zřízené Ministerstvo národní obrany, které nahradilo Československou vojenskou správu ve Francii. Do čela londýnského MNO se postavil generál Sergěj Ingr. Spojení prezidenta s ministerstvem zajišťovala Vojenská kancelář prezidenta republiky. Styk Státní rady s ministerstvem udržoval Branný výbor ve spolupráci se státním tajemníkem na MNO (od konce listopadu 1941 státní ministr). Ministerstvo se skládalo ze štábu a ze čtyř odborů a Pomocného úřadu MNO, které plnily i úkoly oddělení předválečného Hlavního štábu. Struktura ministerstva byla na základě zkušeností cizích armád i z příprav nové organizace MNO v roce 1938 budována jako štáb vyšších jednotek. V roce 1941 ukončil svoji činnost jeho III. odbor (letecký) a v roce 1944 také II. odbor (ofenzivní a obranné zpravodajství). Dále na ministerstvu působil i Kárný výbor I. stolice a Odvolací kárný výbor. Ministru národní obrany byl podřízen rovněž Inspektorát čs. letectva, vojenské mise, vojenští atašé, styční důstojníci a od října 1944 i Velitelství osvobozeného území.

V lednu 1943 byl v Londýně vytvořen Štáb pro vybudování čs. branné moci. Jeho řízením byl pověřen generál Bedřich Neumann, kterému podléhala nejprve tři a později čtyři oddělení (1. oddělení – organizační; 2. oddělení – zpravodajské, tj. bývalý II. odbor; 3. oddělení – operační; 4. oddělení – materiální), pomocný úřad a studijní skupina. Na podzim 1944 byl však zrušen a nahradilo ho Hlavní velitelství čs. branné moci. Hlavním velitelem jmenoval prezident Edvard Beneš dosavadního ministra národní obrany Sergěje Ingra. Ten se zároveň stal i nejvyšším vojenským velitelem všech čs. vojenských jednotek v zahraničí a na osvobozeném území Československa. Velitelství mělo za úkol vypracovat plán výstavby poválečné československé armády, kromě toho se ovšem také zabývalo repatriací čs. občanů, potrestáním válečných zločinců a účastnilo se jednání Mezispojeneckého výboru pro příměří. Hlavní velitelství ukončilo činnost vznikem Ministerstva národní obrany na území osvobozeného Československa.

NA FRONTÁCH DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

V roce 1941 navštívil čs. vojáky ministerský předseda Winston S. Churchill; na snímku v doprovodu Edvarda Beneše a velitele brigády generála Bedřicha Neumanna.

Absolventi prvního kurzu v STS 25. Je mezi nimi i jeden z členů operace ANTHROPOID rtm. Josef Gabčík (třetí zprava).

1940-1945

Tábor československých vojáků
v Cholmondeley ve Velké Británii

Britská přilba Mk. II
s maskovací sítkou

Britská pamětní
medaile Africká
hvězda

Príslušníci Čs. lehkého protiletadlového pluku 200 – Východního při obraně Tobruku
v roce 1943

Náčelník Čs. vojenské mise v SSSR plukovník Heliodor Píka předává 27. ledna 1943 v Buzuluku bojový prapor veliteli 1. čs. samostatného polního praporu v SSSR podplukovníkovi Ludvíku Svobodovi.

Výcvik v Buzuluku – zleva
Otakar Jaroš, Bohumír
Lomský, Jaroslav Dočkal,
Ladislav Bedřich

Českoslovenští dělostřelci zauímají postavení poblíž Sokolova.

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Počátkem dubna 1945 vznikla v Košicích nová čs. vláda. Její programové prohlášení dávalo tušit, že poválečný vývoj ČSR bude směřovat více doleva a hlavním spojencem bude Sovětský svaz. Generál Ludvík Svoboda se stal ministrem národní obrany a zároveň hlavním velitelem čs. branné moci. Náčelníkem Hlavního štábu čs. branné moci byl jmenován generál Bohumil Boček. Komunistům se tak podařilo zbavit vlivu na armádu představitele londýnského MNO. Mezitím v květnu vypuklo v Čechách povstání proti německé okupační správě, které vyvrcholilo osvobozením Prahy 9. května 1945 Rudou armádou. V tu dobu už jihozápadní Čechy osvobodila americká armáda. Československo bylo dočasně rozděleno na dvě okupační zóny. Na podzim opustily ČSR obě okupační armády a ke dni 31. prosince 1945 skončila branná pohotovost státu. S jejím koncem zanikla i funkce hlavního velitele.

Již v květnu 1945 vešla v platnost první organizace čs. branné moci a byl položen základní strukturální rámec Hlavního štábu. Po několika změnách byla v říjnu 1947 zavedena nová mírová organizace, která snížila plánované počty na 155 000 mužů. Rovněž se stabilizovala struktura Hlavního štábu. Tvořilo ho devět oddělení a velitelství druhů zbraní. Hlavní správa výchovy a osvěty a 5. oddělení (Obranné zpravodajství) byly přímo podřízeny náčelníkovi Hlavního štábu (předepsané počty MNO a Hlavního štábu v roce 1947 činily 2 873 osob).

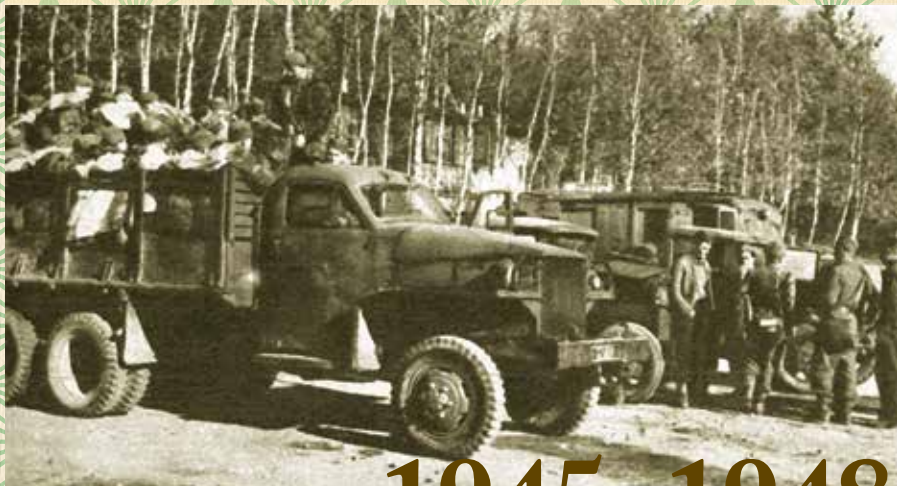
Teritorium Československa bylo rozděleno na čtyři oblasti s velitelstvím v Praze, Táboře, Brně a Bratislavě se šesti sbory a 16 divizemi. Nově budovaná československá armáda se v tomto období významně zapojila do organizování odsunu německého obyvatelstva z pohraničí a spolu se Sborem národní bezpečnosti zasáhla i do bojů na Slovensku proti banderovcům, kteří se v letech 1945 až 1947 snažili přes československé území dostat do zajetí na Západ. Armáda v těchto letech také již nebyla přísně apolitická jako za první republiky a záhy se stala předmětem zájmu politických stran, především komunistů, o získání převahy v mocenském boji ve státě.

NA ROZCESTÍ

Prezident Edvard Beneš při přehlídce na Staroměstském náměstí v roce 1945

V prvních poválečných letech zasahovala na Slovensku československá armáda spolu se Sborem národní bezpečnosti proti jednotkám banderovců.

1945–1948

Ministr národní obrany armádní generál
Ludvík Svoboda při parlamentních
volbách v roce 1946

Čs. vojenský řád
Za svobodu

Čepicový odznak
pro důstojníky
(v letech 1945–1953)
a generály (v letech
1945–1950)

Nástup prvních povolanců do československé armády

V roce 1947 se novým druhem zbraně stalo výsadkové vojsko; výcviku prvních výsadkářů přihlíží ministr národní obrany arm. gen. Ludvík Svoboda.

Příslušníci tankového vojska s různorodou výstrojí a předválečnými tanky LT vz. 38

Z boje o osadu

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU
ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Zásadním zlomem pro československou armádu se stal komunistický převrat v únoru 1948. Do něj se čs. branná moc nezapojila a zůstala neutrální. Ovšem již v březnu a dubnu muselo její řady opustit 27 generálů a dalších 813 vysokých důstojníků. Následná vlna čistek ve velitelském sboru zasáhla všechny jeho skupiny (vojáky ze Západu, z Východu, z domácího vojska, odbojáře nebo „španěláky“). V letech 1948–1953 bylo z celkového počtu více než 13 000 příslušníků velitelského sboru skoro 4 000 důstojníků propuštěno z politických důvodů, takřka 1 000 odsouzeno k vysokým trestům odnětí svobody, 28 popraveno na základě vykonstruovaných soudních procesů, téměř 500 odesláno do táborů nucené práce a 2 500 vystěhováno do příkázaných míst. Perzekuce nezasáhla jenom vojáky z povolání, ale postihla i vojáky základní služby. Politicky nespolehliví vojáci (takzvaní éčkaři) vykonávali vojenskou základní službu beze zbraně u pomocných technických praporů, a to často v nevyhovujících a životu nebezpečných podmínkách.

Po komunistickém převratu se struktura MNO dále vyvíjela. V únoru 1949 byl vytvořen systém náměstků ministra národní obrany. V následujících letech došlo k podstatným změnám v armádě. Ta byla od roku 1950 budována podle sovětského vzoru tak, aby nejpozději v roce 1953 byla připravena na možný světový konflikt. Již v srpnu 1950 došlo k zásadní reorganizaci MNO vytvořením systému hlavních správ a přetvořením Hlavního štábu čs. branné moci na Generální štáb čs. branné moci se třemi velkými správami: operační, organizační a mobilizační, bojové přípravy (předepsaný počet MNO a GŠ v roce 1954 tvořilo 4 713 zaměstnanců). Za branné pohotovosti státu vytvářel Hlavní velitelství, které velelo dvěma vševojskovým armádám a jednomu sboru (od poloviny padesátých let dvě prvosledové a jedna druhosledová armáda). Dále také proběhla rozsáhlá redislokace svazků armády se záměrem posílit obranu západní hranice ČSR. V roce 1953 měla čs. armáda necelých 300 000 osob se 14 vševojskovými svazky a byla plně pod kontrolou Komunistické strany Československa. Velení armády bylo zcela závislé na rozkazech přicházejících z Moskvy, bez možnosti vlastní iniciativy.

PO SOVĚTSKÉM VZORU

Armádní generál Šimon Drgáč, náměstek ministra pro věci vojenské – náčelník Hlavního štábu čs. branné moci v letech 1948–1950

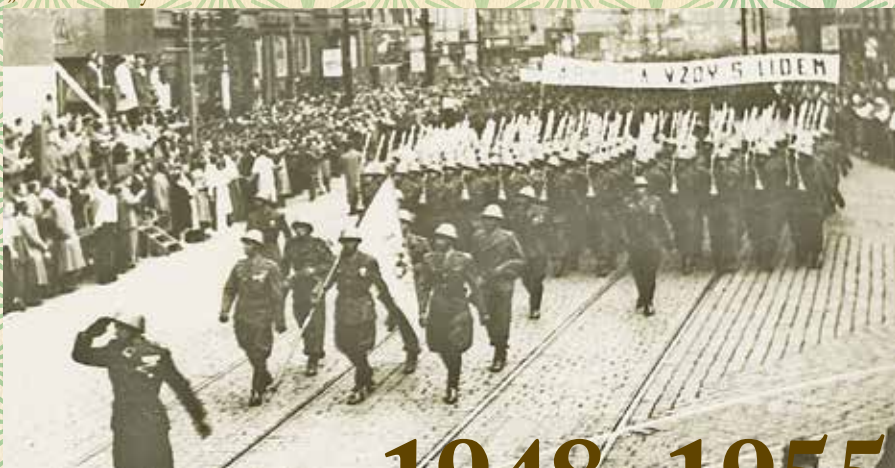

Armádní generál JUDr. Jaroslav Procházka byl náčelníkem Generálního štábu čs. branné moci v letech 1950–1952.

Generálplukovník Václav Kratochvíl, náčelník Generálního štábu Československé lidové armády v letech 1952–1958.

Čelo průvodu armády v prvomájovém průvodu v roce 1948 s heslem „Armáda vždy s lidem“

1948–1955

Piloti u stíhacích letadel Avia S-199

Nárameník vrchního
velitele čs. branné moci

Sovětská pistole PM,
dar Ministerstva
obraný SSSR generálu
Václavu Kratochvílovi

Přesun tanků T-34/85 s výsadkem během cvičení

V první polovině padesátých let nahradily zastaralé Avie S-199 moderní sovětské letouny MiG-15 v různých verzích.

Vojáci s tarasnicí 21

Spojaři v polních podmínkách

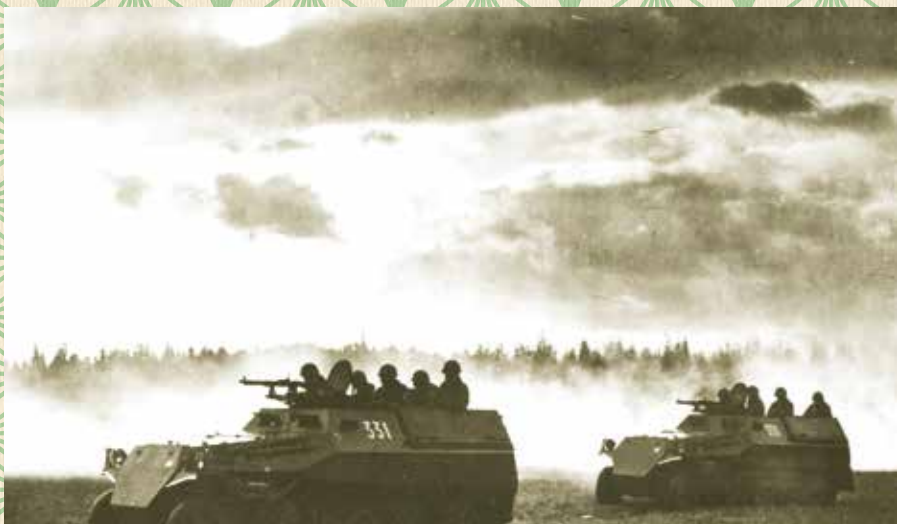

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU
ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

V polovině padesátých let zavedly Sovětský svaz a USA do výzbroje svých armád jaderné zbraně, které již nesloužily jako doplňkové zbraně rozhodující vojenský konflikt. Československé velení v čele s Generálním štábem Československé lidové armády (ČSLA) muselo náhle řešit závažné otázky v oblasti organizační a materiální výstavby armády. Od poloviny padesátých let procházela Československá lidová armáda několika zásadními restrukturalizacemi. Ty měly zajistit co nejsnazší přechod mírové armády na válečnou organizaci, a ochránit tak zčásti svazky polní armády před jadernými údery nepřítele, aby mohly v nejkratší možné době zahájit proti němu bojové operace. Zrušením sborů se zjednodušil systém velení a v roce 1958 proběhla reorganizace armády. Došlo ke zrušení jednoho vojenského okruhu a vzniku dvou operačních svazů. Zjednodušil se systém typů vševojskových svazků přechodem na jednotný typ divize. Zároveň poklesl mírový počet armády na 169 750 osob (bez útvarů při armádě) a tím i počet osob na Ministerstvu národní obrany a Generálním štábem na 2 869.

V šedesátých letech se pak uskutečnila celá řada změn ve složení Generálního štábu a ministerstva. Od podzimu 1961 začalo československé velení na pokyn z Moskvy stavět v případě války Československý front začleněný do bojové sestavy vojsk zemí Varšavské smlouvy. Jeho velitelství by vytvářelo MNO a GŠ. Současně ČSLA procházela rozsáhlou modernizací své výzbroje, která jí zaručovala větší manévrovost, údernou sílu a poskytovala jí ochranu proti zbraním hromadného ničení. Ve stejné době začal hledat Generální štáb ČSLA nový systém velení v armádě. Za tím účelem vznikla Komise 01, která porovnávala systémy velení spojeneckých i západních armád. Na základě toho navrhla zřízení subsystémů velení podle jednotlivého zaměření (pozemní síly, letectvo, výcvik, zabezpečení vojsk). Na ústřední úrovni vznikly hlavní správy pozemního vojska, letectva a protivzdušné obrany státu. Generální štáb také uvažoval o zřízení vojska určeného k obraně teritoria. V září 1965 byly zřízeny tři vojenské okruhy: Západní, Střední a Východní. O rok později vznikly podřízením Pohraniční stráž armádě jednotné ozbrojené síly a mírové počty stouply na více než 220 000 vojáků.

ZÁPADNÍ VÝSPA VARŠAVSKÉ SMLOUVY

Motostřelecké jednotky byly v první polovině šedesátých let převážně vyzbrojeny přechodným typem obrněného transportéru OT-810 HAKO.

Taktický stíhací bombardovací letoun Suchoj Su-7 na stojánci při předletové přípravě

1956–1968

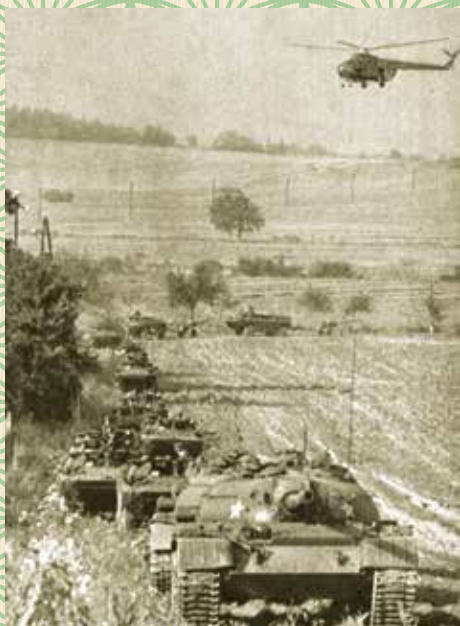

Armádní generál Otakar Rytíř, náčelník
Generálního štábu ČSLA v letech
1958–1968

V roce 1959 vznikl z poddůstojníků
z povolání sbor praporčků, nárameník
praporčíka.

Čepicový odznak
vojáků z povolání v letech 1954–1964

Součástí aliančních povinností států
Varšavské smlouvy byla účast na společných
vojenských cvičeních; zde tanky Maďarské
lidové armády na cvičení Vltava v roce 1966.

Dělostřelci při výcviku s houfnicí
vz. 38 ráže 122 mm

Tanky T-54 A na přehlídce
9. května 1961

Průzkumníci na
předsunutě hlídce

OT-64 SKOT poprvé na květnové přehlídce v roce 1965

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Nastoupený reformní kurz v druhé polovině šedesátých let vyvrcholil pražským jarem v roce 1968. Rozběhl se rehabilitační proces, který se týkal také vojáků z povolání i v základní službě perzekvovaných v první polovině padesátých let. V ČSLA začaly vznikat nové profesní a zájmové organizace, které do značné míry nahradily činnost armádních stranických organizací. Do velení armády přišli lidé v čele s novým ministrem generálem Martinem Dzürem. Rovněž se začaly ozývat hlasy zvažující možnou neutralitu Československa či v krajním případě jeho vystoupení z Varšavské smlouvy. Reakce Sovětů a jejich spojenců na sebe nenechala dlouho čekat. Po neúspěšných politických jednáních s československou stranou začala obsazovat v noci z 20. na 21. srpna 1968 vojska pěti států Varšavské smlouvy území Československa. Ke střetům s okupanty došlo i během obsazení budovy Generálního štábu.

Invaze ukončila pražské jaro a znamenala počátek „normalizace“. V květnu 1969 začala v ČSLA prověrka, během níž bylo z armády vyhozeno na 6 500 vojáků z povolání. Čistka citelně postihla i příslušníky Generálního štábu. V důsledku přítomnosti okupačních sil musel provést urychlenou redislokaci ČSLA, která se dotkla velkého počtu osob a techniky. Došlo k vytvoření Západního vojenského okruhu frontového typu a ke zrušení Středního vojenského okruhu a snížení stavu armády o 20 000 mužů. Ve struktuře Generálního štábu ČSLA byly zrušeny nedávno vzniklé hlavní správy, které se ukázaly jako těžkopádné a ve své podstatě vytvářely ve zmenšené podobě další generální štáb. Změnily se i předepsané počty na ministerstvu a Generálním štábu: v roce 1970 činily 2 221 osob a v roce 1988 stouply na 2 510 osob.

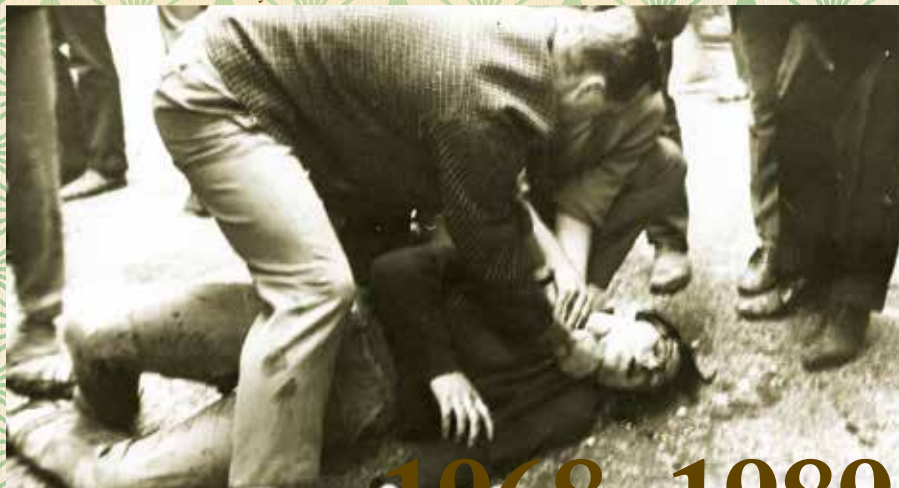
Po demonstracích v roce 1969 vzrostla vnitřní úloha armády. Na základě usnesení Rady obrany státu vydal ministr národní obrany trvale platný rozkaz pro vyčlenění sil a prostředků ČSLA k zabezpečení klidu a pořádku na území Československé socialistické republiky. V roce 1972 přešla Pohraniční stráž pod Ministerstvo vnitra a v roce 1976 byla do složení armády převedena vojenská část Civilní obrany. Zavedením moderní bojové techniky ve druhé polovině sedmdesátých let došlo k přechodu vševojskových divízi ČSLA na takzvanou jednotypovou organizaci. Ve druhé polovině osmdesátých let nastává oteplení vztahů mezi velmocmi, které se snažily snížit počty jaderných a konvenčních zbraní. To vyústilo v jednostranné snížení početních stavů Sovětské armády. Československo se k tomuto kroku připojilo závazkem redukovat v letech 1989–1990 armádu (200 000 mužů) o 15 procent.

OKUPACE ČESKOSLOVENSKA A NORMALIZACE V ARMÁDĚ

Generálplukovník Ing. Karel Rusov, náčelník Generálního štábu ČSLA v letech 1968–1979, a náčelník Hlavní politické správy generálmajor Václav Horáček na setkání s vojáky

Při střetech s okupanty docházelo často ke zraněním a mnohdy i k usmrcení civilního obyvatelstva.

1968–1989

Generálplukovník Ing. Miloslav Blahník,
náčelník Generálního štábu ČSLA
v letech 1979–1987

Čepice 62 pro
generály, 80. léta

Pamětní odznak
cvičení Štít 72

Nácvik součinnosti pěchoty s tanky T-55 při útoku

Motostřelci s BVP-1 za útoku

V druhé polovině osmdesátých let navštívili Vojenský historický ústav tehdejší nejvyšší armádní představitelé, zleva první náměstek ministra národní obrany genplk. Karel Rusov, náčelník Generálního štábu ČSLA genplk. Miroslav Vacek, náčelník Hlavní politické správy genplk. Jaroslav Klícha a ministr národní obrany arm. gen. Milán Václavík.

Taktický raketový komplet R-60 Luna-M

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Události 17. listopadu 1989 urychlily vývoj ve společnosti a vedly k pádu komunistického systému. Přestože armáda byla připravena potlačit projevy nesouhlasu s tímto režimem, nakonec nezasáhla a zůstala neutrální. S koncem mocenského monopolu jedné strany skončil i její dohled nad armádou. Na přelomu let 1989 a 1990 došlo ke zrušení armádního stranickopolitického aparátu a oslovení soudruhu. Název Československá lidová armáda se změnil na Československou armádu. Nová situace postavila Generální štáb před řadu problémů včetně vytvoření nové doktríny ozbrojených sil. Vedle této vnější transformace byly provedeny změny ve struktuře a organizaci armády. Došlo ke zrušení velitelství okruhů a armád a v roce 1992 vznikla vojenská velitelství Západ (se sídlem v Táboře), Východ (v Trenčíně) a Střed (v Olomouci). Redukoval se počet vševojskových svazků a byla vyřazována nepotřebná bojová technika v souladu se Smlouvou o konvenčních ozbrojených silách. Po politických jednáních se Sovětským svazem byla podepsána dohoda o stažení sovětských vojsk z území Československa do 30. června 1991. Dne 1. července 1991 zanikla Varšavská smlouva.

K poslednímu prosinci 1992 skončil společný stát Čechů a Slováků a s ním i Československá armáda. Početní stav mírové Armády České republiky (AČR) byl při dělení federace stanoven na více než 93 000 vojáků. Od roku 1993 prošla armáda včetně Generálního štábu náročnou restrukturalizací, během níž se stala pevnou součástí euroatlantických struktur, členem NATO od 12. března 1999, přešla z divizního na brigádní systém a zakončila ji plnou profesionalizací v roce 2005 s propracovaným systémem aktivní zálohy. Zcela se změnila struktura Generálního štábu AČR. Byl opuštěn sovětský model správ a zaveden systém sekcí a ředitelství. Nově se některé pravomoci přenesly na civilní část vojenské správy na Ministerstvo obrany, tím došlo k lepší optimalizaci v systému řízení a velení. Spolupráce se západními demokraciemi umožnila řadě důstojníků Generálního štábu získat zkušenosti na západních vysokých vojenských školách, mnozí z nich je pak využili při svém působení ve strukturách NATO. Příslušníci armády se od roku 1990 zúčastnili řady zahraničních misí pod záštitou OSN nebo NATO v různých částech zeměkoule. Aby v 21. století byla Armáda České republiky i nadále plnohodnotným členem NATO a byla připravena plnit svoji primární úlohu, jíž je zajištění územní integrity státu, prochází v současné době náročným procesem modernizace výzbroje.

NÁVRAT DEMOKRACIE A ZAČLENĚNÍ DO NATO

Armádní generál Ing. Karel Pezl, bývalý náčelník Generálního štábu Československé armády a Armády České republiky (v letech 1991–1993), a nový náčelník GŠ AČR genplk. Ing. Jiří Nekvasil (1993–1998) v roce 1993

Prezident ČR Václav Havel při podpisu listiny o přístupu ČR k NATO 26. února 1999

po roce 1989

Armádní generál Ing. Vlastimil Pícek, náčelník Generálního štábu Armády České republiky v letech 2007–2012

U příležitosti oslav Dne vítězství povýšil prezident Miloš Zeman náčelníka Generálního štábu Ing. Petra Pavla, M.A., do hodnosti armádního generála.

Letoun JAS-39 Gripen Vzdušných sil AČR při hlídání
vzdušného prostoru Estonska v roce 2009

Příslušníci Armády České
republiky v misi ISAF
v Afghánistánu v roce 2005

Modernizovaný tank T-72M4 CZ na cvičení

100 LET GENERÁLNÍHO ŠTÁBU
ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

GALERIE NÁČELNÍKŮ GENERÁLNÍCH ŠTÁBŮ

div. gen. Maurice César
Joseph PELLÉ
(1919–1920)

div. gen. Eugène Desiré
Antoine
MITTELHAUSSER
(1921–1925)

arm. gen. Jan
SYROVÝ
(1926–1933)

arm. gen. Ludvík
KREJČÍ
(1933–1939)

brig. gen. Vladimír
KAJDOŠ
(1938)

brig. gen. Bedřich
NEUMANN
(1940)

brig. gen. Jaroslav
ČIHÁK
(1940–1941)

brig. gen. Bruno
SKLENOVSKÝ
(1941–1945)

arm. gen. Sergěj
INGR
(1944–1945)

arm. gen. Ludvík
SVOBODA
(1945)

arm. gen. Bohumil
BOČEK
(1945–1948)

arm. gen. Šimon
DRGAČ
(1948–1950)

arm. gen. JUDr. Jaroslav
PROCHÁZKA
(1950–1952)

genplk. Václav
KRATOCHVÍL
(1952–1958)

arm. gen. Otakar
RYTÍŘ
(1958–1968)

genplk. Ing. Karel
RUSOV
(1968–1979)

arm. gen. Ing. Pavel
STEFKA
(2002–2007)

arm. gen. Ing. Vlastimil
PICEK
(2007–2012)

genplk. Ing. Miloslav
BLAHNÍK
(1979–1987)

genplk. Ing. Miroslav
VACEK
(1987–1989)

arm. gen. Ing. Petr
PAVEL, M. A.
(2012–2015)

arm. gen. Ing. Josef
BEČVÁŘ
(2015–2018)

genpor. Ing. Anton
SLIMÁK
(1989–1991)

arm. gen. Ing. Karel
PEZL
(1991–1993)

arm. gen. Ing. Aleš
OPATA
(2018 – dosud)

genplk. Ing. Jiří
NEKVASIL
(1993–1998)

arm. gen. Ing. Jiří
SEDIVÝ
(1998–2002)

1919–2019

Autoři výstavy: Karel Straka a Jan Šach

Foto: archivy VHÚ Praha, VÚA-VHA a MO ČR

Jazyková spolupráce: Kamil Novák

Výtvarné řešení a zlom: Andrea Bělohlávková a Adéla Zemanová

© Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha, 2019